

Sorolaisen *Postillan* allatiivi- ja adessiivipäätteistä

MERLIJN DE SMIT

1 Johdanto

1.1 Taustaa

Perinteisen strukturalistisen ja generatiivisen kielitieteen sanaston ja kieliopin välisen jyrkän rajanvedon rinnalle on kahdenkymmenen viime vuoden aikana noussut näkemyksiä, joissa sanasto ja kielioppi sulautuvat toisiinsa tai muodostavat jatkumon vastakkaiset navat. Radikaaleimmillaan, esimerkiksi Hopperin esittämässä emergenttissä kielioppikuvauksessa, etusijalla on nimenomaan sanasto – yksittäiset sanat, kollokaatiot ja fraasit, joiden frekvenssi diskurssissa ja asema puhujan muistissa vaihtelee (Hopper 1987; Thompson & Hopper 2001: 50). Kieliopin säännöstö on tässä toissijainen ilmiö, joka ikään kuin nousee diskurssista. Lievemässä näkemyksessä annetaan tilaa sekä abstrakteille kieliopillisille rakenteille että diskurssiin pohjautuville ilmiöille (kuten frekvenssi, idiomaattisuus jne.) (Givón 1999: 106–108; Leino 2001a: 14; Onikki-Rantajääskö 2001: 28–29). Tämä näkemys tulee esiin etenkin kognitiivisen kieliopin ja konstruktiokieliopin paradigmassa. Konstruktiokieliopin teoreettinen yksikkö on konstruktio: muodon ja merkityksen yhdistelmä, joka ei ole täysin analysoitavissa (Goldberg 2006: 5). Näin yksittäiset lekseemit, kollokaatiot mutta myös enemmän tai vähemmän lekseemisidonnaiset kieliopilliset rakenteet, kuten eksistentiaalilauseet ja skemaattiset ja abstraktiset rakenteet kuten transitiivilauseet, ovat kaikki konstruktioita (mts. 18).

Diakronisen kielentutkimuksen näkökulmasta tällainen näkemys on puoleensa vetävä. Abstraktilla kielioppisäännöstöllä, saussurelaisella *languella*, ei ole aikaulottuvuutta, ja diakronisessa kielentutkimuksessa on aina pyritty etsimään kielen muutoksen selityksiä puheen tasolta. Näin frekvenssi ja konventionaalistuminen ovat korvaamattomia käsitteitä kieliopillistumistutkimuksessa, kuten jo Paul (1937: 191, 200) korostaa. Konstruktiokieliopin teoreettisen kehityksen ytimessä on sijaa sellaisille luonteeltaan diakronisille käsitteille kuin konventionaalistuminen ja idiomaattistuminen (Goldberg 2006: 90, 94, 120–121).

Artikkelini ei perustu mihinkään tiettyyn kielioppiteoriaan, mutta samalla tavalla kuin konstruktiokielioppi ja muut samankaltaiset lähestymistavat, se sijaitsee syntaksin

ja sanaston välimaastossa. Aiheena on adessiivin ja allatiivin merkintä Eerikki Sorolaisen vuosina 1621 ja 1625 ilmestyneessä kaksiosaisessa *Postilla*-teoksessa (Parvio toim. 1990a & 1990b). Teoksen silmiinpistävä ominaisuus on adessiivin ja allatiivin vaihtelu:

- (1) ettei he tahtonet tulla **sillä swrella Ehtolisella** (II: 66)
- (2) cusa HErra Christus ia hänen opetuslapsens olit **sisälle** (I: 46)

Vaihtelun taustalla on lounaimurteiden adessiivin ja allatiivin synkretismiä: molempien päätteet ovat lounaimurteissa *l*-muotoisia. Loppuheittoiset muodot ovat aineistossa kuitenkin harvinaisia, ja tutkimuksen pääkysymys onkin, millä perusteilla *-lla* ja *-lle*-päätteet jakautuvat tekstiin. Pysin osoittamaan, ettei epäsäännöllisten adessiivi- ja allatiivipäätteiden jakauma ole mielivaltaisen eikä perustu yhteen täsmälliseen syntaktiseen, fonologiseen tai semanttiseen tekijään, kuten esimerkiksi etu- tai takavoikaalisuuteen tai sijapäätteen merkitystehtävään. Pikemminkin kyseessä on erilaisten, osittain kilpailevien tendenssien tulos, jossa yksittäisten lekseemien ja kollokaatioiden frekvenssi on tärkeä tekijä.

1.2 Adessiivi ja allatiivi suomessa

Suomen adessiivi ja allatiivi ovat osa kuusisijaista paikallissijajärjestelmää, jossa on kaksi dynaamista sijaa (tulo- ja erosija) ja yksi staattinen olosija. Sisäpaikallissijojen sarja vastaa ulkopaikallissijojen sarjaa:

Taulukko 1.
Suomen paikallissijat.

inessiivi	-ssA	adessiivi	-lla
elatiivi	-stA	ablatiivi	-ltA
illatiivi	-Vn, -hVn, -seen	allatiivi	-lle

Kuusiosainen paikallissijajärjestelmä on yhteinen itämerensuomalaisille kielille. Kantauralin *s-latiivipäätteeseen palautuvilla sisäpaikallissijoilla on vastineet myös saamessa ja mordvassa. Ulkopaikallissijoilla ei ole suoria vastineita muissa uralilaisissa kieliryhmissä, ja ne palautuvat todennäköisesti lokatiiviseen johtimeen *-IA (suom. *etelä*, ersä *vasolo* 'kaukana') (Hakulinen 1979: 104).

Paikallissijojen merkitystehtäviin kuuluu lokaalisuuden ilmaiseminen ajassa tai paikassa ja myös abstraktimmassa tilassa; lisäksi ulkopaikallissijat ilmaisevat omistamista (tai muutosta omistussuhteessa) (ISK 2004: § 1235). Adessiivi voi ilmaista myös työvälinettä tai tapaa (mt. § 1252). Adessiivin ja allatiivin keskeiset merkitystehtävät ovat seuraavat:

Paikan ja ajan adessiivi (ISK 2004: § 1248):

- (3) Kisat järjestetään **Tampereella**.
- (4) Asiaan palataan ensi **viikolla**.

Omistajan adessiivi (ISK 2004: § 1247):

(5) **Lapsella** oli tavallisesti lempinimi ensimmäisinä elinvuosinaan.

Keinon, välineen ja tavan adessiivi (ISK 2004: § 1252):

(6) Parhaiten viinitarhalle pääsee **junalla**.

Suunnan allatiivi (ISK 2004: § 1240)

(7) Ihan kyynel vierähti **poskelle** liikutuksesta!

Vastaanottajan ja kokijan allatiivi (ISK 2004: § 1252):

(8) Ojensin **lapselle** käteni ja hymyilin.

Suomen murteissa, eräissä itämerensuomalaisissa kielissä ja vanhassa kirjasuomessa esiintyy ulkopaikallissijojen synkretismiiä. Karjalassa adessiivi ja allatiivi ovat sulautuneet *-lla*-muotoiseen päätteeseen. Aunuksessa, lyydissä ja vepsässä adessiivia ja ablatiivivia edustaa pelkkä *-l* (Larjavaara 1986: 413). Suomen lounaismurteissa *-l* taas kattaa sekä adessiivin että allatiivin merkitystehtävät (mts. 420; Huumo 1997: 60). Näissä murteissa on havaittu vaihtelua tapauksissa, joissa esimerkiksi omistusliitteen edessä esiintyy vokaali (Larjavaara mts. 420). Samanlaista epäsäännöllistä vaihtelua on havaittu myös vanhan kirjasuomen teksteissä (Ojansuu 1909: 86; Rapola 1965: 331, 332; Nikkilä 1980: 45, 61), ja sitä on selitetty vetoamalla vanhan kirjasuomen lounaiseen murrepohjaan (Nikkilä mts. 62). Nikkilä (mts. 61–62) esittää toisaalta, että Agricolan teksteissä ja muissa 1500-luvun teksteissä esiintyvä vaihtelu on suhteellisen harvinaista ja koskee etenkin adessiivipäätteen yleistymistä.

1.3 Sorolaisen *Postilla*

Ericus Eri Sorolainen (1546–1625) syntyi Laitilassa, lounaismurteiden alueella, ja hänet nimitettiin Turun piispaksi vuonna 1583. Hänen laajaan kirjalliseen toimintaansa kuuluvat muun muassa osallistuminen ensimmäiseen raamatunkäännöskomiteaan, Ruotsin kirkkokäsikirjan suomenkielinen toimitus (1614), *Iso* (1614) ja *Pieni* (1629) *katekismus* (Parvio 1990: 1001–1003) sekä *Postilla*, kaksiosainen saarnakokoelma, joka on julkaistu vuosina 1621 ja 1625. 2252-sivuinen *Postilla* on vanhan kirjasuomen kauden laajin teos (mts. 1005). *Postillan* saarnat on rakennettu selvän mallin mukaan: evankeliumin otetta seuraa lyhyt selitys, syventävä, usein kaksiosainen analyysi ja lopulta käytännön sovellus kuulijoiden arkipäivään.

Postilla sisältää sekä käännöstekstiä (evankeliumin otteiden lisäksi myös klassisen ja patristisen kirjallisuuden käännöksiä, jotka Sorolainen esittää yleensä latinaksi ja suomeksi) että alkuperäistekstiä. Sorolaisen *Postillan* ja saksalaisen saarnakirjallisuuden rakenteen ja sisällön välillä on kiinteä suhde (mm. Nathanael Tilesiuksen [1613–1614] ja Johann Habermannin [1575] *postillat*) (Holmström 1937: 233–253; Kouri 1984: 40–48). Ei ole selvää, onko ensimmäinen raamatunkäännöskomitea saanut käsikirjoituksen valmiiksi ja perustuisivatko *Postillan* evankeliumin otteet sellaiseen käsikirjoitukseen (Holmström mts. 115–118; Kouri mts. 204; Parvio 1990: 1038–1042). Agricolan

uuden testamentin käännös vuonna 1548 on ilmeisesti vaikuttanut Sorolaisen käännöksiin (Ikola 1986: 215; Häkkinen 1994: 86). Sorolaisen ortografia eroaa Agricolasta siinä, että Sorolainen useimmiten merkitsee *ä*:n (esimerkiksi adessiivipäätteessä *-llä*). Agricolan teksteissä suomen *ä*:tä taas edustaa usein *e* (Rapola 1965: 50). Näin sellaiset muodot kuin *hen* ja *tesse* ovat yleisiä Agricolan teksteissä, mutta Sorolainen käyttää lähes yksinomaan muotoja *hän* ja *tässä*. Tämä merkitsee, että Sorolaisen adessiivi- ja allatiivipäätteiden vaihtelu ei suoraan perustu Agricolan vaikutukseen, vaikka Agricolan kielen ja ortografian vaikutus on otettava huomioon.

Postillan ensimmäisessä ja toisessa osassa on havaittu eroja, jotka viittaavat siihen, että toisella osalla oli toinen toimittaja ja oikolukija (Holmström 1937: 216; Kouri 1984: 74). Ainoa tunnettu toimitustyöhön osallistunut henkilö on Olaus Petri Sämingensis, joka on ollut mukana Postillan toisen osan toimittamisessa (Parvio 1990: 1007). Jäljempänä esitän ensimmäisen ja toisen osan välisiä adessiivin ja allatiivin merkinnän eroja.

2 Adessiivi- ja allatiivimerkintä *Postillassa*

Tämä artikkeli perustuu *Postillan* ensimmäisen osan 400 sivun otokseen (s. 300–700) ja toisen osan ensimmäiseen 700 sivuun eli noin puoleen kokonaistekstistä. Olen löytänyt kaikkiaan 5 715 adessiivin ja allatiivin päätettä. Joitakin erittäin kieliopillistuneita ja idiomaattisia *llA*- ja *lle*-päätteen esiintymiä olen jättänyt sivuun, esimerkiksi konjunktion *sillä* ja adverbit *samal(la)muotto*, *siellä* ja *jällens*. Näillä muodoilla ei ole vastineita muissa sijoissa. Postpositiot (jotka ovat erittäin yleisiä Sorolaisen tekstissä, kuten yleensäkin vanhassa kirjasuomessa) olen ottanut huomioon, koska suomen postpositioilla on yleensä staattiset ja dynaamiset muodot. Allatiivimuodot esiintyvät aineistossa – etenkin Postillan toisessa osassa – useammin kuin adessiivimuodot. Myös epä säännöllisistä sijamuodoista (*lle*-muodot staattisessa ja *llA*-muodot dynaamisessa merkitysryhmässä) suurin osa on allatiivimuotoja, mikä on merkillistä muussa vanhassa kirjasuomessa esiintyvän ulkopaikallissijojen epä säännöllisen merkinnän kannalta (Nikkilä 1980: 61–62) sekä nykysuomen yleiskielen sijojen frekvenssin kannalta: adessiivi esiintyy yleisemmin kuin allatiivi (ISK 2004: § 1227). Loppuheittoisten *l*-muotojen esiintyminen on melko harvinaista. ”Sekamuodot” taulukoissa 2 ja 3 ovat sellaisia muotoja, joissa määräite on merkitty muulla sijalla kuin pääsana (esim. 21 alla).

Käännetyt Evangeliumin otteet eivät vaikuta poikkeavan muista *Postillan* teksteistä adessiivin ja allatiivin merkinnässä. Epä säännöllisiä *-lle*- ja *-llA*-muotoja esiintyy niissäkin, mutta suurin osa adessiivin ja allatiivin muodoista on säännöllisiä sekä käännöksissä että Sorolaisen omassa tekstissä.

Taulukko 2.

Adessiivin ja allatiivin merkintä *Postillassa I*, s. 300–700.

	paikka (I)	omistus (II)	väline/ keino/ tapa (III)	I–III yht.	suunta (IV)	saaja/ hyötyjä/ kokija (V)	IV–V yht.	Kaikki yht.
<i>-lle</i>	35	92	7	134	294	795	1089	1222
<i>-lla/llä/ llA*</i>	198 (55/ 122/21)	135 (54/72 /9)	289 (150/ 72/67)	622	44 (9/35 /0)	65 (13/44 /7)	108	731
<i>-l</i>	1	2	0	3	1	3	4	7
<i>sekam.</i>	4	2	3	9	4	4	8	17
yht.	238	231	299	768	343	866	1209	1977

* *llA* tarkoittaa lauseketta, jossa on sekä *-lla-* että *-llä-*pääte.

Taulukko 3.

Adessiivin ja allatiivin merkintä *Postillassa II*, s. 1–700.

	paikka (I)	omistus (II)	väline/ keino/ tapa (III)	I–III yht.	suunta (IV)	saaja/ hyötyjä/ kokija (V)	IV–V yht.	Kaikki yht.
<i>-lle</i>	121	238	5	364	645	1593	2238	2602
<i>-lla/ llä/ llA*</i>	326 (115 /173 /38)	134 (78 /51 /5)	485 (285 /113 /87)	945	58 (16 /18/ 24)	84 (27 /53 /4)	142	1087
<i>-l</i>	1	4	2	7	0	5	5	12
<i>sekam.</i>	8	5	3	16	4	17	21	37
yht.	456	381	495	1332	707	1699	2406	3738

Taulukoissa 2 ja 3 sijapäätteet on jaettu viiteen ryhmään niiden edustamien semanttisten roolien mukaan. Jakauman tarkoitus on erottaa adessiivin ja allatiivin tyypilliset merkitystehtävät. Ensimmäiseen ryhmään (esim. 9–12 alla) on merkitty paikan, ajan ja olotilan ilmaukset. Toiseen ryhmään on merkitty omistajat (esim. 13–16) ja kolmanteen välineen, keino- ja tavan ilmaukset (esim. 17). Neljänteen ryhmään on merkitty suunnan ilmaukset (esim. 18–20). Tähän on merkitty myös abstraktimmat ilmaukset kuten päämäärät sekä aistihavainto- ja tunneverbien (aineistossa etenkin *ajatella*, *katsoa*, *muistaa* ja *vihastua*) kohteet tai stimulusargumentit. Viidenteen ryhmään (esim. 21–22) on lopuksi merkitty saajat, hyötyjät ja kokijat. (Leino 2001a: 24; Pajunen 2001: 312). Tässä ryhmässä (toisin kuin neljännessä) paikallissija on useimmiten, joskaan ei aina, henkilöviitteinen.

I Paikan ilmaukset:

- (9) ne näit yhden Nuorucaisen istuwan **oickialla puolella** (I: 639)
- (10) cusa HErra Christus ia hänen opetuslapsens olit **sisälle** (I: 364)

Ajan ilmaukset:

- (11) se tuli **yöllä** Jesuxen tygö (II: 1)

Olotilan ilmaukset:

- (12) Mutta Esau sillä wälillä oli **hywillä päiwillä** (I: 316)

II Luovutettava omistus:

- (13) Että hän oli Ricas **iolla** oli caickinaista Rijsta ia Tawarata (II: 253)

Erottamaton omistus:

- (14) ios Romin **Sotawäellä** olisit sijwet eij he cuitengan woisi eikä taidaisi tulla Jerusalemin Mwrin ylitzen (II: 289)
- (15) Sillä **sieluille** eij ole Sorme eikä Silmä eikä Jano (II: 52)

Psykkisen tai kognitiivisen tilan omistulauseet:

- (16) että **tällä pämiehellä** ioca on pacanan sugusta on näin suuri ia corkia usco (I: 340)

III Välineen, keinon ja tavan ilmaukset:

- (17) Tyrus ia Sidon myös olit swret ia wahvat Caupungit **monella Mwrilla** ia **Tornilla** wahvistetut (II: 289)

IV Suunnan ilmaukset:

- (18) cuinga me tulisimme meidän **omalle Isänmaalle** Taiwan Waldacundan (II: 267)

Päämäärät, loogiset suhteet ja syy-seuraussuhteet:

- (19) **Senpäälle** että ne herculiset ateriat pidäise tuleman pois estetyxi (I: 606)

Aistihavainto- ja tunneverbien kohde- tai stimulusargumentit:

- (20) Opeme täsä cuinga Jumala wihastu näinen **päälle** ia rangaise nijtä (II: 548)

V Saajat, hyötyjät ja kokijat:

- (21) ia swreman laupiuden osotit **sille Köyhälle Lazaruxella** (II: 43)
- (22) kyseli hän **Phariseuxilla** iotca sijhen olit cansa cutzutut (II: 460)

Jakauma on melko karkea, ja semanttisiin rooleihin liittyy myös ongelmia: niiden määrstä ja mahdollisesta päällekkäisyydestä ei olla yksimielisiä (Leino 2001a: 22; Levin & Rappaport Hovav 2005: 38–44, 176). Muutos omistuksessa implikoi usein muutosta sijainnissa (Alhoniemi 1983: 222), ja siirtämisverbien (*ojentaa*, *heittää*) paikallissija-ar-

gumentti voi olla saaja, paikka tai molemmat samanaikaisesti (Kotilainen 2001: 113–114; Leino 2001b: 405, 414). Esimerkissä 23 on kyseessä selvästi paikanilmaus, mutta esimerkissä 24, jossa tarkoite on elollinen, paikan ja saajan erottaminen on vaikeampaa (tässä *penicoille* on merkitty saaja-ryhmään).

- (23) ia heitti monda Cappaletta hänen **sillmillens** Gilgalisa (I: 306)
 (24) otta lasten leipä ia heittä **penicoille** (I: 539)

Koska suunta ja saaja/hyötyjä on molemmat merkitty suomessa suuntasijalla, siirtämisverbien paikallissija-argumentin moniselitteisyys ei ole suuri ongelma. Melko heterogeenisen saajaryhmän selventämiseksi on taulukossa 4 esitetty ne kymmenen frekventeintä verbiä, joiden argumentti on laskettu saaja/hyötyjä-ryhmään:

Taulukko 4.

Saaja/hyötyjä-ryhmän ilmauksissa yleisimmin esiintyvät verbit.

Postilla I	Postilla II
<i>sanoa</i> : 143	<i>antaa</i> ja <i>antaa anteeksi</i> : 340
<i>antaa</i> ja <i>antaa anteeksi</i> : 117	<i>sanoa</i> : 258
<i>olla</i> (<i>hyväksi, mahdoton, kuuliainen</i>): 66	<i>olla</i> (<i>hyväksi, mahdoton, kuuliainen</i>): 157
<i>osoittaa, näyttää, ilmoittaa</i> : 60	<i>tehdä</i> : 95
<i>uskoa jnkun päälle</i> : 42	<i>osoittaa, näyttää, ilmoittaa</i> : 82
<i>tulla, tulla jnkun päälle</i> : 40	<i>uskoa jnkun päälle</i> : 77
<i>kysyä</i> : 23	<i>tulla, tulla jnkun päälle</i> : 61
<i>armahtaa jnkun päälle</i> : 18	<i>armahtaa jnkun päälle</i> : 55
<i>saarnata</i> : 18	<i>kysyä</i> : 45
<i>luottaa jnkun päälle</i> : 18	<i>edespanna</i> : 32

Taulukosta 4 ilmenee, että suuri osa saaja-ryhmän argumenteista on *sanoa*- ja *antaa*-verbien argumentteja (32,7 % I osassa, 37,5 % II osassa).

Taulukoista ilmenee, että epäsäännölliset allatiivimuodot ovat harvinaisempia *Postillan* ensimmäisessä kuin toisessa osassa. Ensimmäisen osan suunta- ja saajaryhmässä epäsäännöllisiä adessiivimuotoja esiintyy suhteellisesti enemmän. Paikka- ja omistajaryhmän epäsäännöllisiä allatiivimuotoja on enemmän toisessa kuin ensimmäisessä osassa. Ero kahden osan välillä on tilastollisesti merkitsevä (Fisherin nelikenttätestin mukaan; ks. Weisstein 2011) kaikissa semanttisissa ryhmissä paitsi välineen ja tavan ilmausten ryhmässä. Ensimmäisessä osassa on siis vahvempi tendenssi adessiivimerkintään kuin toisessa. Ensimmäisen osan epäsäännölliset muodot eivät jakaudu tasaisesti aineistoon, kuten taulukosta 5 ilmenee:

Taulukko 5.Epäsäännöllisten muotojen jakautuminen *Postillan* I osassa.

sivunumero	epäsäänn. -lla	epäsäänn. -lle	sivunumero	epäsäänn. -lla	epäsäänn. -lle
300–319	0	6	500–519	11	1
320–339	2	7	520–539	15	2
340–359	1	12	540–559	0	4
360–379	7	5	560–579	7	3
380–399	4	4	580–599	3	10
400–419	0	1	600–619	4	10
420–439	3	11	620–639	12	6
440–459	4	10	640–659	13	14
460–479	3	4	660–679	3	4
480–499	3	4	680–700	13	9

Epäsäännöllisiä adessiivimuotoja esiintyy etenkin tekstiosan loppupuolella, ja epäsäännölliset allatiivimuodot vaikuttavat jakautuvan tekstiin tasaisemmin. Toisessa osassa epäsäännöllisiä adessiivimuotoja esiintyy etenkin sivuilla 50–150, ja ne ovat hyvin harvinaisia tekstin loppupuolella (taulukko 6).

Taulukko 6.Epäsäännöllisten muotojen jakautuminen *Postillan* II osassa.

sivunumero	epäsäänn. -lla	epäsäänn. -lle	sivunumero	epäsäänn. -lla	epäsäänn. -lle
1–19	3	6	340–359	4	9
20–39	3	3	360–379	0	4
40–59	7	14	380–399	0	6
60–79	19	2	400–419	1	3
80–99	15	6	420–439	6	7
100–119	8	8	440–459	3	9
120–139	14	12	460–479	2	18
140–159	4	24	480–499	7	3
160–179	5	9	500–519	4	7
180–199	2	8	520–539	2	9
200–219	1	20	540–559	1	8
220–239	2	9	560–579	0	14
240–259	5	12	580–599	3	20
260–279	8	14	600–619	1	8
280–299	2	13	620–639	1	19
300–319	4	10	640–659	0	6

sivunumero	epäsäänn. -lla	epäsäänn. -lle	sivunumero	epäsäänn. -lla	epäsäänn. -lle
320–339	1	6	660–679	1	14
			680–700	1	20

Epäsäännöllisten muotojen kimputtumista selittää samojen tai samanlaisten kollokaatioiden toisto tekstissä. Ensimmäisen osan sivuilla 500–530 esiintyy 16 epäsäännöllistä *pää*-postposition adessiivimuotoa eli puolet koko tekstin epäsäännöllisistä *pää*-postposition adessiivimuodoista, esim. *asetti hänen templin harjan päällä* (s. 505), *ia hänen päälläns uscaldawat* (s. 508), *on wienyt HErran Christuxen templin harjan päällä* (s. 510), *ne hän mös usein wije templin harjan päällä* (s. 511), *armada minun Päälläni* (s. 523). Toisen osan sivuilla 65–91 on 25 *ehtoollinen*-sanan epäsäännöllisen adessiivin esiintymää, esim. *ettei he tahtonet tulla sillä swrella Ehtolisella* (s. 66), *ia cutzui heitä tällä Ehtolisella* (s. 70), *pitä myös caicki oleman walmit tuleman tälle Taiwalisella Ehtolisella* (s. 73). Muodot esiintyvät saarnassa, jonka aiheena on vertaus vieraspidosta (Luuk. 14). Nämä esiintymät muodostavat melkein puolet suuntaryhmän epäsäännöllisistä adessiiveista.

Ongelmallisempaa *-lle*- ja *-lla*-päätteiden erottamisen kannalta on omistajaroolin semanttinen kirjavuus (Nikanne 1990: 183–184). Omistusrakenne kattaa paitsi luovutettavan ja erottamattoman omistuksen myös meronyymiset suhteet (Pajunen 2001: 240–241) sekä sellaiset rakenteet kuin 25 ja 26, joissa omistettuna on psyykkinen tila tai tieto:

- (25) Ninquin **meille** on esimercki sen päälle täsä Euangeliumis (I: 561)
(26) iosa **minulla** on hywä suosio (I: 137)

Lauseke *meille on esimerkki* ja sen variantit ovat hyvin yleisiä *Postillassa*, ja omistajaargumentilla on hyötyjän (sen, jonka hyödyksi esimerkki esitetään) ja kokijan (sen, joka kuulee t. lukee tekstin) piirteitä. *Postillan* I osan aineistossa lauseke esiintyy 34 kertaa ja 26 kertaa argumentti on merkitty allatiivilla; II osan aineistossa on 51 esiintymää, joista 47 allatiivimuotoa. Allatiivimuodot eivät jakaudu tasaisesti tekstiin: ensimmäisessä osassa neljä seitsemästä adessiivimuodosta esiintyy sivuilla 408–421; toisessa osassa kaksi neljästä adessiivimuodosta esiintyy sivulla 530.

Molemmat osat ovat samanlaisia siinä, että omistajaryhmän allatiivimuotoja on suhteellisen paljon, ja siinä, että keinon, välineen ja tavan ryhmän epäsäännölliset allatiivimuodot ovat harvinaisia. Omistuslauseiden allatiivin yleisyys johtuu ehkä siitä, että esimerkin 25 tyyppisiä lauseita esiintyy hyvin usein, ja niiden läheisyydessä esiintyy sellaisia esimerkkien 27 ja 28 tyyppisiä lauseita, joissa allatiivimuotoinen argumentti edustaa samalla tavalla sitä, jonka hyödyksi asiat esitetään. Ei tunnu mahdolltomalta, että tällaiset *meille*-argumentit ovat vaikuttaneet sellaisiin omistusrakenteisiin kuin 25.

- (27) cusa **meille** edespannan Seitzemen asian haara (I: 409)
(28) Näistä sanoista **meille** cahtalaiset edespannan (II: 80)

Näissä rakenteissa voi toisaalta olla taustalla Agricolan vaikutusta: Inaban (1998: 161) mukaan Agricolan teksteissä omistajan allatiivi esiintyy, jos teemana on psyykkinen tila kuten usko tai suosio. Inaban mukaan allatiivimerkintä perustuu mahdollisesti latinlaiseen malliin (*mihi est*), joka olisi vaikuttanut Agricolan kieleen Erasmusuksen kirjoitusten välityksellä. Allatiivimerkintä sellaisissa lauseissa kuin 27 ja 28 voisi perustua Agricolan tai suoraan latinan kielen vaikutukseen.

Tämä tendenssi ei ole kuitenkaan poikkeukseton. Etenkin *Postillan* ensimmäisessä osassa *me*-pronomini voi esiintyä samanlaisissa lauseissa *-lla*-päätteen kanssa (29 ja 30), ja *meille*-omistaja esiintyy myös muiden subjektien kanssa (31 ja 32):

- (29) Sen päälle on **meillä** monda Esimercki (I: 408)
 (30) Tämän päälle on **meillä** monda Esimerckii (I: 532)
 (31) Ia waicka **meille** olisi raha (I: 589)
 (32) Sillä tätä **meille** eij ole yhtäkän wahwa Asuma sia (II: 343)

Keinon, välineen ja tavan ilmausten säännöllisestä adessiivimerkinnästä on ensiksi mainittava, että keinon, välineen ja tavan adessiivilta puuttuu suuntasijainen vastine, toisin kuin paikan ja omistajan adessiivilta (Onikki-Rantajääskö 2001: 16; Leino 2001a: 63; Huumo & Ojutkangas 2006: 16). Jos Sorolaisen adessiivin ja allatiivin epäsäännölliseen merkintään olisi semanttista pohjaa, keinon, välineen ja tavan adessiivin erikoisasema voitaisiin selittää. Lisäksi voisi ajatella, että etenkin tavan ilmausten sijamerkintään olisivat vaikuttaneet sellaiset kiteytyneet, adverbistuneet ilmaukset kuin *mielellään*, *tahallaan* jne. Keinon, välineen ja tavan adessiivin yhteydessä esiintyviä eri leksemejä on kuitenkin noin 140, joista valtaosa esiintyy kerran tai kaksi. Taajafrekventtisimmät muodot ovat *muoto*-sanalla muodostetut tavan adessiivit (*yhdellä muoto*, *toisella muodolla* jne.; hyvin yleistä *samalla muoto* -esiintymää ei ole otettu mukaan aineistoon), *sanalla* tai *sanoilla* ja relatiivipronominit (taulukko 7).

Taulukko 7.

Taajafrekventtisimmät (> 20) sanat keinon, välineen t. tavan adessiivilla.

(tällä/toisella) <i>muoto/muodolla</i>	90
<i>sana</i>	89
<i>millä/jolla</i>	79
<i>voima</i>	35
<i>väki</i>	25
<i>vaate</i>	20

Keinon, välineen ja tavan ilmausten allatiivit ovat erittäin harvinaisia, ja niissäkin esiintyy joskus toistuvasti sama tai samanlainen ilmaus: ensimmäisen osan seitsemästä allatiivimuodosta kaksi esiintyy sivulla 561, molemmat *kieli*-sanana *muotoja* (*wieraille ia oudoille kielille*, *meidän kielilem*); sivulla 570 esiintyy ilmaus *lwdille lagastun ia caunistetun* kaksi kertaa.

Omistajan ilmausten *-lle*-muotojen yleisyys ja muotojen lähes täydellinen puuttuminen keinoon, välineen ja tavan ilmauksissa merkitsee, että sijapäätteiden jakauma Sorrolaisen *Postillassa* ei ole mielivaltainen. Omistajan ilmausten epäsäännöllisiin allatiivimuotoihin löytyy selityksiä itse tekstistä ja muualta vanhasta kirjasuomesta. Olen kuitenkin sitä mieltä, että päätteiden jakauman yksinkertaisin selitys löytyy eri sanaluokkien ja konkreettisten lekseemien jakaumasta eri semanttisissa ryhmissä.

3 Sijapäätteiden jakauma ja leksikaalinen frekvenssi

Taulukkoon 8 on merkitty yleiskielessä adessiivilla merkityn ryhmän, nimittäin paikan, omistajan sekä keinoon, välineen ja tavan ilmausten *-lle*- ja *-lla*-muotojen frekvenssit sanaluokan ja sanan mukaan. Sulkeiden sisällä on *Postillan* ensimmäisen ja toisen osan frekvenssit; lihavoidut luvut taas esittävät kokonaisaineiston frekvenssit.

Taulukko 8.
Staattisten merkitysryhmien yksittäisten sanojen frekvenssit.

	paikka		omistaja		keino	
	<i>-lla</i>	<i>-lle</i>	<i>-lla</i>	<i>-lle</i>	<i>-lla</i>	<i>-lle</i>
<i>pää-</i>	44 (19/25)	121 (25/96)				
<i>sisä-</i>	16 (7/9)	8 (2/6)				
<i>väli-</i>	55 (18/37)	5 (2/3)				
<i>ympäri-</i>	2 (0/2)	2 (1/1)				
<i>keske-</i>	16 (8/8)	1 (1/0)				
<i>ete-, ede-</i>	19 (11/18)	1 (1/0)				
<i>minä</i>			22 (16/6)	7 (1/6)		
<i>sinä</i>			23 (13/10)	4 (1/3)		
<i>hän</i>			45 (19/26)	46 (9/37)		
<i>me</i>			26 (18/8)	191 (57/134)		
<i>te</i>			5 (4/1)	6 (0/6)		
<i>he</i>	–	1 (0/1)	24 (17/7)	54 (15/39)		
<i>se</i>					1 (1/0)	

	paikka		omistaja		keino	
	-lla	-lle	-lla	-lle	-lla	-lle
<i>ne</i>			1 (0/1)			
<i>ylhäällä</i>	19 (6/13)	4 (1/3)				
muut pronominit	6 (3/3)	–	60 (17/43)	4 (0/4)	101 (47/55)	
nominit	341 (126/211)	13 (2/11)	63 (31/32)	18 (9/9)	659 (241/430)	1 (0/1)

Taulukosta 8 ilmenee, että suurin osa epäsäännöllistä *-lle*-muodoista on *päälle*-postposition esiintymiä ja *meille*-pronominin esiintymiä omistuslauseissa. Tämä tendensi on vahvempi *Postillan* toisessa osassa, mutta ensimmäisessäkin osassa suurin osa *pää*-postpositioista ja *me*-pronomineista on merkitty *-lle*-päätteellä. Muista persoonapronomineista etenkin *hän* ja *he* esiintyvät usein *-lle*-päätteen kanssa, etenkin *Postillan* toisessa osassa. Muiden pronominien (esim. *joka*) ja nominien ryhmässä *lle*-merkintä on verraten harvinainen, etenkin paikan sekä keinon, välineen ja tavan ilmauksissa. Toisen osan vahvempi tendensi epäsäännölliseen allatiivimerkintään on selvin juuri *pää*-postpositioiden sekä *me*, *hän* ja *he*-pronominien kanssa; nominien kanssa tendensi on molemmissa osissa hyvin heikko. Ensimmäisen osan säännölliset *päällä*-muodot eivät jakaudu tekstiin tasaisesti: viisi muotoa esiintyy sivuilla 389–398, kahdeksan muotoa sivuilla 500–516. Samanlainen, vaikka vähemmän selvä kimputumistendensi vallitsee *meillä*-pronominin kanssa omistajan roolissa: ensimmäisessä osassa ei ole lainkaan esiintymiä sivuilla 300–400 ja seitsemän esiintymää sivuilla 504–534.

Kuten olen maininnut, *meille*-muodon yleisyys omistuslauseissa voi perustua niihin kollokaatioihin, joissa muoto esiintyy (*meille on esimerkki* ym.). Keinon, välineen ja tavan ilmausten säännöllinen adessiivimerkintä ei näytä enää niin poikkeukselliselta, jos sitä vertaa muihin nomineihin, ja keinon, välineen ja tavan ilmaukset ovat juuri nomineita tai pronomineja. Seuraavaan taulukkoon 9 on samalla tavalla merkitty suunnan ilmausten sekä saajan, hyötyjän, kokijan tai kohteen ilmausten sanafrekvenssit:

Taulukko 9.

Dynaamisten merkitysryhmien yksittäisten sanojen frekvenssit.

	suunta		saaja/hyötyjä/kokija	
	-lla	-lle	-lla	-lle
<i>pää</i> -	27 (20/7)	644 (196/448)	16 (12/4)	428 (140/288)
<i>sisä</i> -	15 (10/5)	117 (43/74)		
<i>väli</i> -	2 (0/2)	5 (1/4)		

	suunta		saaja/hyötyjä/kokija	
	-lla	-lle	-lla	-lle
<i>ympäri-</i>	–	4 (1/3)		
<i>keske-</i>	1 (1/0)	1 (1/0)		
<i>minä</i>			2 (2/0)	47 (13/34)
<i>sinä</i>			1 (0/1)	86 (20/66)
<i>hän</i>	–	1 (0/1)	19 (8/11)	328 (92/236)
<i>me</i>	–	1 (0/1)	7 (5/2)	234 (68/166)
<i>te</i>			3 (3/0)	125 (34/91)
<i>he</i>	1 (1/0)	2 (0/2)	24 (12/2)	307 (137/170)
<i>se</i>		1 (1/1)	2 (1/1)	10 (4/6)
<i>ne</i>			–	68 (23/45)
<i>alhaalla</i>	–	1 (0/1)		
<i>ylhäällä</i>	–	1 (0/1)		
muut pronominit			30 (5/30)	58 (24/34)
nominit	53 (12/44)	158 (51/109)	61 (17/33)	676 (240/449)

Taulukossa 9 *pää*-postpositio esiintyy vastaavasti useimmiten *-lle*-päätteen kanssa ja epäsäännölliset *-lla*-muodot ovat yleisimpiä nominien ryhmässä. Epäsäännöllinen *päällä* esiintyy etenkin ensimmäisessä osassa, samaten epäsäännöllinen *meillä* – joka on kuitenkin hyvin harvinainen – ja epäsäännöllinen *heillä*. Ensimmäisen osan *pää*-postposition epäsäännöllisen adessiivin jakaumasta tekstissä on mainittu aiemmin: puolet niistä esiintyy sivuilla 500–530. Kaikki ensimmäisen osan epäsäännölliset *heillä*-muodot esiintyvät sivuilla 587–700. On mahdollista, että Sorolainen – tai ensimmäisen osan toimittaja – on tekstien tietyissä kohdissa hyperkorrektisti korvannut *-lle*-päätteitä adessiivimuodoilla. Kaikki kyseessä olevat persoonapronominit sekä *pää*-postpositio ovat etuvokaalisia, ja *Postillassa* on muutenkin pyritty erottamaan *e* ja *ä*.

Muiden pronominiinien ja nominien ryhmässä on taipumus etenkin *-lla*-merkintään ja epäsäännöllinen *-lle* on hyvin harvinainen. Osin taustalla saattaa olla muunkin vanhan kirjasuomen epäsäännöllinen merkintä: Agricolan teksteissä esiintyy juuri allatiivin korvaamista adessiivilla (Nikkilä 1980: 61–62). Muiden kuin persoonapronominiinien ryhmässä hyvin taajafrekventtinen on relatiivipronomini *joka* – kummassakin

tekstiosassa *joka* edustaa yli puolta kaikista muista pronomini- ja adessiivimuodoista. Relatiivipronomini *joka* on myös yleisesti merkitty *-lla*-päätteellä: ensimmäisessä osassa on 54 *-lla*-päätteen esiintymää ja 3 *-lle*-päätteen esiintymää, toisessa osassa 90 *-lla*-päätteen esiintymää ja 13 *-lle*-päätteen esiintymää. On mahdollista, että juuri *joka*-pronominin taipumus adessiivimerkintään on vaikuttanut kokonaiskuvaan.

Suunnan ilmauksista on vielä lisättävä, että alun perin essiivimuotoinen postpositio *alla* esiintyy usein *ala*-latiivimuodon sijasta, esim. (34) ja (35):

- (33) ia cuinga monen taudin ia kiwun he owat täsä Maailmasa **ala** annetut (II: 338)
- (34) cosca Inhiminen iongun ristin taudin eli muun tuscan ia wastoinkäymisen **alla** tule (II: 405)
- (35) oleme Lain kirouxen **alla** tullet (II: 594)

Tämä ilmiö ei ole tuntematon muissakaan vanhan kirjasuomen teksteissä (VKS s. v. *alla*; Salmi 2010: 110), ja *alla*-postposition käyttöä suunnan ilmauksissa esiintyy myös lounaismurteissa ja Kymenlaaksossa (SMS s. v. *alla*). Muotoa *ala* esiintyy etenkin itämurteissa sekä Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Satakunnan murteissa (SMS s. v. *ala*). Täten *alla*-postposition yleistymisen dynaamisiin merkityksiin voisi hyvinkin perustua Sorolaisen omaan murretaustaan.

Taulukko 10 esittää epäsäännölliset ja säännölliset muodot prosentteina:

Taulukko 10.

Säännölliset ja epäsäännölliset muodot prosentteina.

	epäsäännöllinen <i>-lle</i>	säännöllinen sijamerkintä	epäsäännöllinen <i>-lla</i>
<i>pää-</i>	9,5 %	87,2 %	3,4 %
muut postpositiot	6,3 %	87 %	6,7 %
<i>minä</i>	9 %	88,5 %	2,6 %
<i>sinä</i>	3,5 %	95,6 %	0,9 %
<i>hän</i>	10,7 %	85 %	4,3 %
<i>me</i>	41,8 %	56,6 %	1,5 %
<i>te</i>	4,3 %	93,5 %	2,2 %
<i>he</i>	13,2 %	80,9 %	5,9 %
<i>se ja ne</i>	0 %	97,5 %	2,5 %
muut pronominit	1,9 %	86,6 %	11,5 %
nominit	2,0%	92,4 %	5,6 %

Taulukon luvut vahvistavat sen, että *-lle*-muodot yleistyvät etenkin *pää*-postposition ja persoonapronominien ryhmissä ja että muiden pronomien ja nominien ryhmässä kyseessä on etenkin *-lla*-muotojen yleistymistendensi. Muiden postpositioiden kuva ei ole selvä, ja epäsäännöllisiä muotoja esiintyy kummassakin sijassa. Persoonapro-

nominien ryhmässä *me* esiintyy silmiinpistävästi usein epäsäännöllisen *-lle*-päätteen kanssa. Sama tendenssi ilmenee harvemmin *hän-* ja *he-*pronominien yhteydessä.

4 Jakauman selittäminen

En kiistä, että adessiivin ja allatiivin epäsäännöllinen merkintä *Postillassa* perustuu ensisijaisesti Sorolaisen lounaissuomalaiseen murretaustaan siinä mielessä, että adessiivi ja allatiivi sulautuvat lounaismurteissa yhteen *l*-muotoon. On toinen kysymys, kuinka ja millä ehdoin päätteiden epäsäännöllinen merkintä esiintyy itse tekstissä. Kuten edellä olen esittänyt, postpositiolla *päälle* ja persoonapronomineilla (etenkin *me*, vähemmässä määrin *hän* ja *he*) on taipumusta epäsäännölliseen *-lle*-päätteen käyttöön. Muiden pronominien ja nominien kohdalla asia on päinvastoin. Persoonapronominien epäsäännöllinen *-lle*-pääte tulee käytännössä kyseeseen ainoastaan omistajan ilmauksissa, ja ei-prototyypisten, vaikeatulkintaisten omistaja-argumenttien yleisyys on otettu esiin edellä. Postpositio *päälle* esiintyy pääosin suunnan ja saajan merkitysryhmässä, ja sen käytön paikan ilmauksissa voi ajatella perustuvan analogiseen yleistyksen dynaamisten ilmausten (esim. *uskoa päälle, senpäälle että*) perusteella. Yli viidesosa koko aineistosta on *pää*-postposition esiintymiä. Kuten Bybee (1985: 117, 2007 [1995]: 170, 187–188) huomauttaa, frekventtien sanojen eri taivutusmuodot säilyvät usein itsenäisinä eikä niitä välttämättä generoida soveltamalla sääntöjä perusvartaloon. Postpositioiden kiteytymistä tiettyyn sijaan voidaankin pitää osana kieliopillistumisprosessia (Jaakola 1997: 127).

Agricolan kielen vaikutus voisi olla taustalla mukana: Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen Agricolan tekstien aineistossa¹ *päle* esiintyy 1 499 kertaa, *pälä* ainoastaan 6. Uuden Testamentin 898 esiintymästä 164 esiintyy olotilan ilmauksissa, esim. *ioca seiso woren päle* (Matt. 5:14), *ia pitepi iotakin Pääns päle* (1 Kor. 11:4). Samaten *meille* esiintyy Agricolan aineistossa 677 kertaa, *meillä* 4 kertaa. Agricolalla tämä johtuu *e:n* käytöstä *ä:n* sijasta ortografiassa (Ojansuu 1909: 4, 165; Rapola 1965: 56–57; Salmi 2010: 145). Sorolaisen *Postillassa* *e:n* merkintää *ä:n* sijaan esiintyy joskus, mutta yleisesti ottaen Sorolainen pitää ne erillään. Etuvokalisissa nomineissa paikat ja omistajat on merkitty 127 kertaa *ä*-päätteisellä muodolla ja 8 kertaa *e*-päätteisellä muodolla; suunnat ja saajat, hyötyjät ja kohteet on merkitty 201 kertaa *e*-päätteisellä muodolla ja 30 kertaa *ä*-päätteisellä muodolla. Mistään yleisestä ortografisesta *-lle*-päätteen laajentumisesta ei siis ole Sorolaisen teksteissä kyse. Toisaalta ei vaikuta mahdolliselta, että Sorolainen olisi ottanut *päälle-* ja *meille-*muodot sellaisenaan Agricolan teksteistä ja sovittanut niitä sekä staattisiin että dynaamisiin konteksteihin.

Pää-postposition *-lle*-päätteiden yleistymisessä voisi Agricolan esikuvan lisäksi olla tekijänä myös vieraiden kielten vaikutus. Agricolan *pää*-postposition vieraskieliset esikuvat eri merkitysryhmissä esittää seikkaperäisesti Salmi (2010). Lähderakenteissa

1. Vanhan kirjasuomen korpus [tekstikorpus]. – Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. (Sisältyy kokoelmaan Kotuksen tekstikorpuksia: Vanhan kirjasuomen korpus]. Saatavissa: http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/meta/vks_coll_rdf.xml. (11.10.2011.)

esiintyvät ruotsin *på*, *uppå* ja *offuer*, saksan *auff* ja *über*, latinan *super* ja *in* ja kreikan *επι*. Saksa ja ruotsi näyttävät vaikuttaneen Agricolan postpositiorakenteisiin enemmän kuin kreikka ja latina (mts. 344). Kuten edellä nähtiin, *pää*-postposition esiintymät muodostavat lähes neljäsosan korpuksen kaikista adessiivin ja allatiivin esiintymistä. Taulukko 11 esittää ne 10 frekventeintä verbiä tai kollokaatiota, joiden kanssa *pää*-postpositio esiintyy. Sulkeissa on esitetty yleisin lähderakenne Agricolan teksteissä Salmen (mt.) mukaan.

Taulukko 11.

Frekventeimmät *pää*-postposition sisältävät kollokaatiot.

Postilla I	Postilla II
<i>senpäälle että</i> : 66 (saksa <i>auff das</i> , ruotsi <i>på thet ath</i> , Salmi 2010: 204)	<i>senpäälle että</i> : 149
<i>uskoa (uskaltaa, usko) jnkin päälle</i> : 42 (ruotsi <i>tro på</i> , Salmi 2010: 225)	<i>uskoa (uskaltaa, usko) jnkin päälle</i> : 77
<i>esimerkki, vastaus jnkin päälle</i> : 45 (<i>vastata päälle</i> – ruotsi <i>swara på</i> , Salmi 2010: 288)	paikan ilmaus (<i>maan päällä</i>): 77
<i>tulla jnkin päälle</i> : 40	<i>esimerkki, vastaus jnkin päälle</i> : 71
ajan ilmaus (<i>sunnuntain päälle</i>): 33	<i>armahtaa jnkin päälle</i> : 55
<i>katsoa, nähdä jnkin päälle</i> : 30 (ruotsi <i>see på</i> , saksa <i>sehen an</i> , Salmi 2010: 255)	<i>tulla jnkin päälle</i> : 50
<i>luottaa jnkin päälle</i> : 18 (ruotsi <i>förlåter tigh på</i> , saksa <i>verlessest dich auff</i> s, Salmi 2010: 218)	<i>katsoa, nähdä jnkin päälle</i> : 46
<i>armahtaa jnkin päälle</i> : 18 (ruotsi <i>warkunna sigh offuer</i> , kreikka <i>σπλαγχνιστείς ἐφ'</i> , Salmi 2010: 272)	<i>panna jnkin päälle</i> : 45
<i>panna jnkin päälle</i> : 14	ajan ilmaus (<i>sunnuntain päälle</i>): 36
<i>langeta jnkin päälle</i> : 12 (ruotsi <i>faller vppå</i> , <i>vthöffuer</i> , saksa <i>fellet auff</i> , Salmi 2010: 295)	<i>luottaa jnkin päälle</i> : 20

Monella ilmauksella on tarkka vastine ruotsissa *på*- tai *uppå*-preposition kanssa. Ruotsin *på*-preposition ja suomen *pää*-postposition identifikaation mahdollisuuden puolesta puhuu se, että 1800-luvun kielimies Renvall vastusti *pää*-postposition käyttöä juuri svetisisminä (Merimaa 2004: 68). Lisäksi Muli (2003: 119–121, 188) on havainnut, että meänkielessä *pää*-postpositiota käytetään ruotsin *på*-preposition mallin mukaan. *Pää*-postposition ja *på*-preposition kieltenvälinen identifikaatio (Weinreich 1974 [1953]: 39–40) voi perustua merkityksen lisäksi adpositioiden satunnaiseen fonologiseen samankaltaisuuteen. Fonologisen samankaltaisuuden tiedetään olevan taustatekijänä kielikontakteissa (Campbell 1987: 263; Aikhenvald 2003). Aikhenvald (2003) nimittää satunnaisesta fonologisesta samankaltaisuudesta johtuvia lainautumis- ja muuttumisprosesseja *kieliopilliseksi akkommodaatioksi* (*grammatical accommodation*). Täl-

laiseen selitykseen liittyvä vaikeus on tietenkin se, että samankaltaisuutta on vaikeaa määritellä ja sen osuutta kontaktilähtöisissä kielten muutoksissa on vaikeaa erotella muista tekijöistä (*pää*-postpositio ja *på*-prepositio ovat samankaltaisia etenkin konsonantismissa ja yksitavuisuudessa). Lisäksi saksalaisen saarnakirjallisuuden tiedetään olleen Sorolaisen *Postillan* lähteenä, joten *auff*-rakenteetkin ovat voineet olla Sorolaisen *päälle*-postpositioiden esikuvina.

Taulukon 11 ilmaukset ovat tietenkin tuttuja Agricolaltakin, ja mikäli *pää*-postpositioin käyttö esimerkiksi *uskoa*- tai *luottaa*-verbin argumentin kanssa perustuu ruotsalaiseen esikuvaan, on ruotsin kieli vaikuttanut vanhaan kirjasuomeen ylipäätään, ei erityisesti Sorolaisen kieleen. *Pää*-postpositio ja *på*-prepositio mahdollinen kieltenvälinen identifikaatio on ehkä vaikuttanut Sorolaisen *Postillan pää*-postpositioin sijamerkintään siten, että *på*-prepositioin käyttö sekä staattisissa että dynaamisissa merkityksissä on mahdollistanut Sorolaisen teksteissä esiintyvän adessiivin ja allatiivin eron hämärtymisen. Uskon kuitenkin *Postillan pää*-postpositioin ja *me*-pronominin sijamerkinnän perustuvan ensisijaisesti Agricolan esikuvaan. Niiden suuri frekvenssi ja etuvokaalisuus on mahdollistanut sen, että niiden ortografia on siirtynyt Sorolaisen *Postillaan*; nominien mahdollinen takavokaalisuus on toisaalta pakottanut Sorolaisen merkitsemään *-lla*- ja *-lle*-päätteiden eron eksplisiittisesti.

5 Pohdintaa

Epäsäännölliset *-lle*- ja *-lla*-muodot eivät jakaudu tasaisesti eri semanttisiin ryhmiin: epäsäännöllistä *-lle*-päätettä esiintyy erittäin runsaasti omistajan ilmauksissa ja erittäin harvoin keinoon, välineen ja tavan ilmauksissa. Jakauma ei kuitenkaan vaikuta perustuvan semanttisiin tekijöihin. *Postillassa* havaittavaa nominien *-lla*-päätteen yleistymistä esiintyy myös Agricolan teksteissä (Nikkilä 1980: 45, 61–62). *Postillan* ensimmäisen osan epäsäännöllisiä *päällä*- ja *meillä*-muotoja esiintyy epätasaisesti tekstin tiettyissä kohdissa, muuten *pää*-postpositio sekä tietyt persoonapronomit (*me*, *he* ja *hän*) on usein merkitty epäsäännöllisellä *-lle*-päätteellä.

Tähän ilmiöön on erilaisia syitä: *me*-pronominin ja *pää*-postpositioin allatiivimuotojen yleisyys pohjautuu mielestäni ensisijaisesti Agricolan esikuvaan. Tämän lisäksi *me*-pronominin allatiivin yleisyys omistajan merkitysryhmässä voi pohjautua omistajan ja hyötyjän roolien rajan hämärtymiseen *meille on esimerkki* -tyyppisissä ilmauksissa. Keinoon, välineen ja tavan ilmauksissa epäsäännöllinen allatiivi on harvinainen, koska näissä ilmauksissa esiintyy pääasiassa nomineja, joilla on tekstissä taipumus adessiivi- eikä allatiivimerkintään. Kautta aineiston *-lle*- ja *-lla*-päätteiden jakauman kokonaiskuvan muodostavat yksittäiset kollokaatiot ja spesifit sanat: toisen osan suuntaryhmän epäsäännöllisistä adessiivimuodoista noin puolet on *ehtoollinen*-sanana adessiivimuotoja, jotka esiintyvät yhdessä saarnassa. Sorolaisen *Postillan* adessiivin ja allatiivin jakauma on esimerkki siitä, miten vanhan kirjasuomen morfologiset ja syntaktiset epäsäännöllisyydet voivat perustua pikemminkin ”puheeseen”, toisin sanoen tekstuaalisiin tekijöihin kuten frekvenssiin ja kiteytyneisyyteen, tietynlaisiin kollokaatioihin tai konstruktioihin, kuin ”kieleen”, abstrakteihin, semanttisiin tai syntaktisiin tekijöihin.

Lähteet

Aineistolähteet

- AGRICOLA, MIKAEL 1548: *Se Wsi Testamenti*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
Sähköinen aineisto. 14.2.2007. http://kaino.kotus.fi/korpus/vks/meta/agricola/agrizuti_rdf.xml. (01.2.2009.)
- PARVIO, MARTTI (toim.) 1990a: *Ericus Erici. Postilla I*. Näköispainos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 521. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1990b: *Ericus Erici. Postilla II*. Näköispainos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 521. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Muut lähteet

- AIKHENVALD, ALEXANDRA 2003: Mechanisms of change in areal diffusion. New morphology and language contact. – *Journal of Linguistics* 39 s. 1–29.
- ALHONIEMI, ALHO 1983: Suomen kielen paikallissijojen käytöstä – Auli Hakulinen & Pentti Leino (toim.), *Nykysuomen rakenne ja kehitys 1. Näkökulmia kielen rakenteisiin* s. 209–227. Tietolipas 93. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- BYBEE, JOAN 1985: *Morphology. A study of the relation between meaning and form*. Typological Studies in Language 9. Amsterdam: John Benjamins.
- 2007 [1995]: Regular morphology and the lexicon. – Joan Bybee, *Frequency of use and the organization of language* s. 167–193. Oxford: Oxford University Press.
- CAMPBELL, LYLE 1987: Syntactic change in Pipil. – *Journal of American Linguistics* 53 s. 253–280.
- GIVÓN, THOMAS 1999: Generativity and variation. The notion 'Rule of Grammar' revisited. – Brian MacWhinney (toim.), *The emergence of language* s. 81–114. London: Routledge.
- GOLDBERG, ADELE 2006: *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Neljäs, lisätty ja ajanmukaistettu painos. Helsinki: Otava.
- HOLMSTRÖM, RAFAEL 1937: *Eerikki Eerikinpoika Sorolainen. Piispa ja teologi, kansanopettaja ja saarnaja*. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia 39. Hämeenlinna: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura.
- HOPPER, PAUL 1987: Emergent grammar. – *Berkeley Linguistics Society* 13 s. 139–157.
- HUUMO, TUOMAS 1997: *Lokatiivit lauseen semanttisessa tulkinnassa. Ajan, omistajan, paikan ja tilan adverbiaalien keskinäiset suhteet suomen kielessä*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 55. Turku: Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- HUUMO, TUOMAS – OJUTKANGAS, KRISTA 2006: An introduction to Finnish spatial relations. Local cases and adpositions. – Marja-Liisa Helasvuo & Lyle Campbell (toim.), *Grammar from the human perspective. Case, space and person in Finnish* s. 11–20. Current issues in Linguistic Theory 277. Amsterdam: John Benjamins.
- HÄKKINEN, KAISA 1994: *Agricolasta nykykieleen. Suomen kirjakielen historia*. Helsinki: WSOY.
- IKOLA, OSMO 1986: Sorolainen tutkimuksen kohteena. [Arvostelu: Kouri, E. I.: Saksalaisen käyttökirjallisuuden vaikutus Suomessa 1600-luvulla. Ericus Ericin Postillan lähteet. Helsinki 1984.] – *Sananjalka* 28 s. 213–215.

- INABA, NOBUFUMI 1998: Suomalais-ugrialaisten kielten omistusrakenteesta. Typologinen ja geneettinen näkökulma. – Anneli Pajunen (toim.), *Kieliopillistumisesta, analogiasta ja typologiasta* s. 144–181. Suomi 185. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JAAKOLA, MINNA 1997: Genetiivin kanssa esiintyvien adpositioiden kieliopillistuminen. – Tapani Lehtinen & Lea Laitinen (toim.), *Kieliopillistuminen. Tapaustutkimuksia suomesta* s. 121–156. Kieli 12. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- KOURI, ERKKI 1984: *Saksalaisen käyttökirjallisuuden vaikutus Suomessa 1600-luvulla. Ericus Ericin Postillan lähteet*. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran toimituksia 129. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura.
- KOTILAINEN, LARI 2001: Verbiryhvät. – Pentti Leino, Ilona Herlin, Suvi Honkanen, Lari Kotilainen, Jaakko Leino & Maija Vilkkumaa, *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioiden s. 104–124*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 813. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LARJAVAARA, MATTI 1986: Itämerensuomen koillisryhmän synkretistiset paikallissijat. – *Virittäjä* 90 s. 413–427.
- LEINO, PENTTI 2001a: Verbit, konstruktiot ja lausetyypit. – Pentti Leino, Ilona Herlin, Suvi Honkanen, Lari Kotilainen, Jaakko Leino & Maija Vilkkumaa, *Roolit ja rakenteet. Henkilöviitteinen allatiivi Biblian verbikonstruktioiden s. 402–455*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 813. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEVIN, BETH – RAPPAPORT HOVAV, MALKA 2005: *Argument realization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MERIMAA, HEIDI 2004: Adpositiot suomen kieliopeissa 1600-luvulta 1800-luvun loppuun. – *Virittäjä* 108 s. 55–79.
- MULI, EEVA 2003: *Om den svenska syntaxens inflytande i texter skrivna på Tornedalälvsmeänkieli*. Licentiatavhandling i svenska språket. Institutionen för språk, Jyväskylä.
- NIKANNE, URPO 1990: Possessiivinen kenttä. – Pentti Leino, Marja-Liisa Helasvuo, Petri Lauerma, Urpo Nikanne & Tiina Onikki, *Suomen kielen paikallissijat konseptuaalisessa semantiikassa* s. 183–199. Kieli 5. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- NIKKILÄ, OSMO 1980: *Mikael Agricolan teosten paikallissijojen loppuheitto*. Folia Fennistica & Linguistica 1. Tampere: Tampereen yliopisto.
- OJANSUU, HEIKKI 1909: *Mikael Agricolan kielestä*. Suomi IV: 7. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2001: *Sarjoja. Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjinä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 817. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne. Asiantilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Suomi 187. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PARVIO, MATTI 1990: Piispa Ericus Eri (Sorolainen) ja hänen Postillansa. – Matti Parvio (toim.), *Ericus Eri. Postilla II* s. 989–1050. Näköispainos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 521. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PAUL, HERMANN 1937: *Prinzipien der Sprachgeschichte*. Viides, muuttamaton painos. Halle: Verlag von Max Niemeyer.
- RAPOLA, MARTTI 1965: *Suomen kirjakielen historia pääpiirteittäin I. Vanhan kirjasuomen kirjoitus- ja äänneasun kehitys*. Suomalaisen Kirjallisuuden Toimituksia 197. Helsinki:

- Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SALMI, HEIDI 2010: *Mikael Agricolan teosten ala-, ylä- ja pää-vartaloiset adpositiot*. Turun yliopiston julkaisu C:307. Scripta Lingua Fennica Edita. Turku: Turun yliopisto.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja. Ensimmäinen osa: A–elä*. Toimittanut Tuomo Tuomi. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1985.
- THOMPSON, SANDRA – HOPPER, PAUL 2001: Transitivity, clause structure and argument structure. Evidence from conversation. – Paul Hopper & Joan Bybee (toim.), *Frequency and the emergence of linguistic structure* s. 27–60. Typological Studies in Language 45. Amsterdam: John Benjamins.
- VKS = *Vanhan kirjasuomen sanakirja. Ensimmäinen osa: A–I*. Toimittanut Esko Koivusalo. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1985.
- WEINREICH, URIEL 1974 [1953]: *Languages in contact. Findings and problems*. The Hague: Mouton.
- WEISSTEIN, ERIC W. 2011: Fisher's exact test. – *MathWorld. A Wolfram web resource*. <http://mathworld.wolfram.com/FishersExactTest.html>. (21.11.2011.)

SUMMARY

Adessive and allative case markers in Sorolainen's *Postilla*

The purpose of this paper is to explain the variation between two local case markers, the adessive (*-lla*) and the allative (*-lle*), in Eric Sorolainen's 1621-1625 *Postilla*. The irregular marking of these two cases is a well-known feature of Sorolainen's texts, and is generally assumed to be rooted in the syncretism of the two case markers in Sorolainen's Southwest Finnish home dialect. The variation cannot be seen as having mainly orthographical causes, as Sorolainen generally distinguishes carefully between *e* and *ä*, and neither as having been directly copied from Agricola, though some generalisation of the adessive case marker does occur with Agricola as well.

The corpus used consists of 400 pages from the first (1621) and 700 pages from the second (1625) part of the *Postilla*, amounting to roughly half of the work as a whole. All occurrences of the adessive and allative cases, with the exception of some highly grammaticised adverbs, were taken into account in this research. They were then divided into five groups corresponding with the main semantic roles which the case endings express: location, possessor and instrument (expressed with the adessive in Standard Finnish) as well as goal and recipient (expressed with the allative in Standard Finnish). Some differences between the two parts of the *Postilla* can be observed: irregular adessive cases are more common in the first part and irregular allatives in the second part. The division in semantic groups shows that irregular allative forms are extremely common with possessors, but extremely rare with instruments. The first phenomenon

may be explained by the fact that possessor pronoun arguments and recipient/beneficiary arguments occur in otherwise very similar constructions. The second phenomenon may result from the fact that instruments and related expressions of mood do not have close equivalents with directional case markers – unlike locations (goal) and possessors (recipients). In any event, it shows that the variation in case marking with Sorolainen is not wholly arbitrary.

To explain the skewed distribution of case markers in the various semantic groups, they were divided according to lexical frequency and grouped into the various specific postpositions and personal pronouns, with other pronouns and full NPs making up the remainder. This showed that 1) most of the irregular allative cases with the ‘static’ group (location, possessor and instrument) were occurrences of the postposition *pää-* ‘at, onto’ and the personal pronoun *me* ‘we’; 2) that most of the irregular adessive cases with the ‘directional’ group (goal and recipient) occurred with non-personal pronouns and full NPs. Irregular forms were not found spread equally throughout the texts, rather they have a tendency to ‘clump’ close to one another.

As an explanation for Sorolainen’s irregular case markers, the article argues that they lie in a tendency for certain lexical items, primarily the postposition *pää-* and the personal pronoun *me*, to occur with the allative and a weaker tendency for full nouns to occur with the adessive. The lack of irregular allative case marking with expressions of instrumentality and mood is thus also explained: these are mostly expressed with full NPs. The tendency of the postposition *pää-* and the personal pronoun *me* invariably to take an allative case-marker could be based on analogical generalisation: notably, the postposition *pää-* is very frequent, accounting for more than a fifth of the whole material. Indirectly, however, Agricola’s example may have influenced Sorolainen as well: because of Agricola’s orthographical tendency to substitute *e* for *ä*, forms such as *päle* and *meille* are overwhelmingly frequent in Agricola’s texts, with *pälä* and *meillä* extremely rare. Sorolainen may have copied these forms directly from Agricola.

The possibility of foreign-language influence is also considered. Based on Heidi Salmi’s research on postpositional constructions in Agricola’s texts, the most common model structures for the most frequent collocations involving the postposition *pää-* are determined. The article posits that the Swedish models often employ the preposition *på*. An interlingual identification between *pää-* and *på* is plausible, as the postposition *pää-* was avoided as a sveticism during the 19th century language reform, while varieties of Finnish such as Meänkieli show a strong usage of the postposition *pää-* in accordance with Swedish models. Phonological similarity between *på* and *pää-* may also have stimulated such identification. As the Swedish preposition *på* is used in both static and directional expressions, the influence of the Swedish model pattern could be a factor in the blurring of the distinction between static and directional case-markers with Sorolainen.

Thus, Sorolainen’s irregular usage of adessive and allative is shown to be based on a number of factors: lexical frequency and analogical generalisation; the relationship between similar collocations in the case of possessor pronoun arguments; influence from Agricola’s texts and influence from foreign model patterns. This does not mean that the ultimate reason for Sorolainen’s irregular adessive and allative case marking

is not the lack of distinction between these markers in Southwest Finnish; however, as Sorolainen does employ distinct markers for *-lla*, *-llä* and *-lle*, the division between these markers still needs explaining and is shown to rest on a number of factors. One common denominator of these factors is the role of ‘speech’, i.e. lexically specific collocations and constructions and their frequency, rather than ‘langue’, i.e. abstract rules governing the text as a whole. Phenomena such as allative and adessive case marking with Sorolainen appear to be situated in the no-man’s land between lexicon and syntax.

Kirjoittajan yhteystiedot (address):

Institutionen för baltiska språk, finska och tyska

Avdelning för finska

Stockholms universitet

SE-10691 Stockholm

etunimi.de.smit@finska.su.se